

جایگاه بهره‌وری تعلیم و تربیت در آراء و اندیشه‌های امام خمینی (ره)

و مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

فاطمه غلامعلی نسب عمران/کارشناس علوم تربیتی

زهرا معلمی ساروی/کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی

چکیده:

از آن جایگاه یکی از زیربنایی‌ترین نیازهای بشر، نیاز به تعلیم و تربیت است و پس از خانواده، آموزش و پرورش سهم بسیار بزرگی در این مهم دارد، لذا هر ساله منابع انسانی و مالی زیادی برای امر تعلیم و تربیت صرف می‌شود. از نظر امام خمینی (ره) تعلیم و تربیت از مهمترین اموری است که در ساحت حیات بشری مطرح بوده و هست و سهل‌انگاری در این امر خیانت به استقلال فرهنگی یک ملت و کشور است. مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در این باره می‌فرمایند: آموزش و پرورش و تعلیم و تربیت عمومی زیر ساخت اصلی سعادت یک ملت و پیشرفت یک کشور و در جمهوری اسلامی حرکت به سمت آرمانهاست. اینکه ما بتوانیم با استفاده از مشارکت‌های همه جانبه‌ی تمامی افراد جامعه بهره‌وری و کیفیت کار را افزایش دهیم امر بسیار مهمی است که در این مقاله سعی شده است با استفاده از اندیشه‌ها و نظرات بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در خصوص تعلیم و تربیت و افزایش بهره‌وری در آن با روش کیفی - توصیفی و با هدف کاربردی به بررسی این موضوع در جامعه‌ی امروز تعلیم و تربیت بپردازد.

کلمات کلیدی: تعلیم و تربیت، بهره‌وری، امام خمینی (ره)، مقام معظم رهبری (مدظله العالی).

یکی از زیربنایی‌ترین نهادهای تمامی جوامع بشری پس از خانواده، آموزش و پرورش است. هر ساله منابع انسانی و مالی بسیار عظیمی برای تعلیم و تربیت دانش‌آموزان مورد استفاده قرار می‌گیرد. اینکه دانش‌آموزان آگاهی‌ها و توانمندی‌های ضروری برای زندگی اجتماعی را بیاموزند و در رشد و اعتلای جامعه خود مؤثر باشند، از مهم‌ترین چالش‌های گریبان‌گیر نظام‌های آموزشی دنیا، به‌خصوص نظام آموزشی کشور ماست. آموزش و پرورش از ارکان مهم پیشرفت کشور هاست چرا که پایه‌ها و ریشه‌های تعلیم و تربیت نیروی انسانی خلاق، آموزش دیده و مسئولیت‌پذیر که سکاندار توسعه و ترقی جامعه هستند از ابتدا در این دستگاه شالوده‌ریزی می‌شود. (فصیحی، ۱۳۹۰) هر نظام آموزشی و پرورشی بر اساس بینش و نگرش بنیانگذاران آن؛ نسبت به حقیقت انسان و ابعاد وجودی وی، و نیز بر حسب هدف یا اهدافی که از تعلیم و تربیت، در نظر می‌گیرند و نیز بر اساس اعتقادی که به کیفیت رشد و حرکت انسان به سوی هدف مطلوب دارند بنا می‌شود. و در واقع، این بینش‌ها و نگرش‌ها است، که مبانی تعلیم و تربیت هر نظامی را تشکیل می‌دهد. نگرش امام خمینی (ره) در زمینه تعلیم و تربیت به افق‌ها و هدف‌های عالی آفرینش است. ایشان با اشاره به یک حدیث قدسی می‌فرماید: «اگر انسان به حقیقت و عبودیت نایل و واصل شود، خداوند او را بشارت می‌دهد که در این صورت گوش او خواهم بود که با آن میشنود و چشم او خواهم بود که با آن میبیند». (امام خمینی، ۱۳۶۶). از نظر امام که بر گرفته از مکتب اسلام است، ضرورت تعلیم و تربیت انسان یک امر بدیهی است. ایشان در سخن روشنگرانه دیگری راه نجات را در تربیت صحیح و فقدان آن را زمینه‌ساز همه شرور و هلاکت انسان توصیف میکنند: «آنقدر که انسان غیر تربیت شده برای جوامع مضر است هیچ شیطانی و هیچ موجودی آن قدر مضر نیست و آن قدر که انسان تربیت شده برای جوامع مفید است هیچ ملائکهای و هیچ موجودی آن قدر مفید نیست، اساس عالم بر تربیت انسان است، انسان عصاره همه موجودات است و انبیاء آمده‌اند اینکه این عصاره بالقوه را بالفعل کنند و انسان یک موجودی الهی بشود». (امام خمینی، ۱۳۸۵)

مقام معظم رهبری در دیدار با جمعی از فرهنگیان کشور در سال ۱۳۸۹ در ارتباط با اهمیت تعلیم و تربیت این‌گونه فرمودند: «عظمت کار تعلیم و تربیت در آن حدی است که آمیخته‌ای از کار فکری و علمی و حضور در میدان‌های اساسی زندگی، نقطه‌ی مطلوب این شغل شریف [معلمی] و این کار بزرگ است.» ایشان همچنین در ادامه فرمودند: «یک جامعه احتیاج دارد به انسانهای مؤمن، پرانگیزه، صبور، امیدوار، خوشبین، علاقه‌مند به منافع عمومی، علاقه‌مند به رسیدن به قله‌های کمال شخصی و جمعی، انسانهای با ابتکار، متفکر، اهل تحقیق، اهل پیشروی. این را کی به وجود خواهد آورد؟ اینجاست که نقش معلم روشن میشود. دستگاه تعلیم و تربیت، یک چنین دستگاه حساس و مهمی است». (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۹).

در این نوشتار سعی شده است ابتدا بهره‌وری و مفهوم آن را مورد بررسی قرار دهیم سپس نظرات و بیانات امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (مدظله العالی) را در ارتباط با جهت‌گیری تعلیم و تربیت برای افزایش بهره‌وری مورد بررسی قرار دهیم.

بهره‌وری در آموزش و پرورش:

دیر زمانی از بکارگیری شیوه‌های ارتقای کیفیت و بهره‌وری در صنایع و بخشهای اقتصادی نمی‌گذرد. موفقیت این راهکارها در رشد و توسعه اقتصادی، صاحب‌نظران را بر آن داشت تا آنها را در بنیادی‌ترین نهاد اقتصادی اجتماعی یعنی آموزش و پرورش بیازمایند و صد البته بکارگیری شیوه‌های ارتقای بهره‌وری در نظام‌های آموزشی نیز موفقیت‌آمیز بوده است. بطوری که همگان معتقدند کشورهای پیشگام در رشد و توسعه اقتصادی اجتماعی مسیری جز ارتقای کیفیت و بهره‌وری در آموزش و پرورش را نپیمودند. بنابراین استفاده از فواید حاصل از ارتقای بهره‌وری نقش بسیار مهمی در رشد و توسعه اقتصادی اجتماعی کشورهای گوناگون دارد. کشور ما نیز که در جهت اقتصاد دانایی محور حرکت می‌کند و تمامی تلاش خود را برای افزایش سرمایه‌های انسانی بکار می‌گیرد چاره‌ای جز ارتقای بهره‌وری در سطوح گوناگون به ویژه آموزش و پرورش ندارد. (عمادزاده، ۱۳۷۰)

تعریف بهره‌وری در آموزش و پرورش:

تا کنون تعاریف بسیار زیادی از بهره‌وری در آموزش و پرورش ارائه شده است و هر یک از صاحب‌نظران از دیدگاه خاص خود به تعریف این مفهوم پرداخته‌اند. برخی بهره‌وری در آموزش و پرورش را اینگونه تعریف کرده‌اند:

«بهره‌وری در آموزش و پرورش تمرکز بر یادگیرنده و بهبود یادگیری است.»

«بهره‌وری در آموزش و پرورش: عبارت است از ارتباط میان نحوه‌ی استفاده سازمان آموزشی از منابعی که در اختیار دارد و تبدیل آن طی فرآیندی آموزشی به ستاده‌های مطلوب همراه با در نظر گرفتن کیفیت زندگی کاری کلیه‌ی کارکنان آن.» (کلان، 1995)

« بهره‌وری آموزشی را ارتباط بین درونداها (هزینه‌های مصرف شده در آموزش) و برونداها (پیشرفت تحصیلی یا سایر اهداف تعریف شده برای آموزش و پرورش) می‌داند. از دیدگاه او مسأله اصلی در بهره‌وری آموزش و پرورش، اثربخشی هزینه و چگونگی استفاده از منابع موجود برای افزایش پیشرفت دانش‌آموزان است. برای حصول به این نتیجه مهم باید برنامه ریزی آموزشی و مسائل مالی را در بهره‌وری موثر و ضروری دانست.»

«در آموزش و پرورش بهره‌وری ارتباط بین پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان با منابع موجود تعریف می‌شود.»

نکته مشترک تمامی این تعاریف محوریت دانش آموزان و افزایش توانمندیهای آنان، همچنین استفاده بهینه از منابع موجود و کاهش هزینه ها در فعالیتهای مربوط به ارتقای بهره وری است. (عمادزاده، ۱۳۷۰).

تعریف تعلیم و تربیت:

تعلیم و تربیت، عبارت است از فراهم آوردن زمینه ها و عوامل به فعلیت رساندن یا شکوفا ساختن شخص در جهت رشد و تکامل اختیاری او به سوی هدف های مطلوب و بر اساس برنامه ای سنجیده شده .

با توجه به این که در مورد تعریف تعلیم و تربیت گذشته از تعریف یاد شده، نظریه های گوناگونی ارائه شده است، جهت آشنایی بیشتر خوانندگان، تعریف آن را از زبان چند صاحب نظر این علم (یا فن) بیان می داریم. بدیهی است که این صاحب نظران باتوجه به دیدگاه خاص خود به تعریف موضوع پرداخته اند: افلاطون (۳۴۶-۴۲۷ ق. م) گوید: تعلیم و تربیت عبارت است از کشف استعداد های طبیعی و شکوفا ساختن آنها.

ارسطو (۳۲۲-۳۸۴ ق. م) گوید: تعلیم و تربیت مجموعه ای از اعمال است که به وسیله خانواده یا دولت برای ایجاد فضایل اخلاقی و مدنی در افراد صورت می گیرد.

در دیدگاه استاد شهید مرتضی مطهری، تعلیم، پرورش و استقلال نیروی فکری، دادن و زنده کردن قوه ابتکار متعلم است و تربیت، پرورش دادن و به فعلیت درآوردن استعدادهای درونی که بالقوه در یک شیء موجود است؛ از این رو، کاربرد واژه تربیت فقط در مورد جانداران صحیح است؛ زیرا غیر جانداران را نمی توان به مفهوم واقعی پرورش داد آن طور که یک گیاه یا حیوان و یا یک انسان را پرورش می دهند. از همین جا معلوم می شود که تربیت باید تابع و پیرو فطرت، طبیعت و سرشت شیء باشد. اگر بنا باشد یک شیء شکوفا شود باید کوشید تا همان استعدادهایی که در آن هست بروز کند. بنابراین، تربیت در انسان به معنای پرورش دادن استعدادهای او است و این استعدادهای در انسان عبارتند از: استعداد عقلی (علمی و حقیقت جویی)، استعداد اخلاقی (وجدان اخلاقی)، بعد دینی (حس تقدیس و پرستش)، بعد هنری و ذوقی یا بعد زیبایی و استعداد خلاقیت، ابتکار و ابداع. (دفتر همکاری حوزه و دانشگاه، جمعی از نویسندگان، ۱۳۹۵).

تعلیم و تربیت از منظر امام خمینی (ره):

* قُلْ أَعْيُرَ اللَّهُ إِبْنِي رَبًّا وَ هُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ ...»

بگو آیا غیر از خدا پروردگاری بجویم حال آنکه او مربی و پروردگار همه چیز است ... «انعام / 164».

اسلام عزیز دین تعلیم و تربیت است. در اولین آیاتی که بر نبی اکرم (ص) نازل شده امر به خواندن شده است. آنهم به اسم «رب» و پروردگار انسان. «إِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ»

این نقطه آرمانی و آغازین نظام تربیتی اسلام است که انتهای و غایت آن عبودیت خداوند است، نظام و مکتبی که معلمش خدا، کتابش وحی و شاگردش رسول خداست. معلم اول خداست که «عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ» و معلم دوم پیامبر خداست. «أَنْتِي بُعِثْتُ مُعَلِّمًا».

سازندگی اجتماعی و فردی در پرتو تعلیمات مکتب تربیتی اسلام است. و اگر انسان ساخته شد و بر نفس خود معرفت یافت و آن را تزکیه نمود در آن صورت خواهد توانست اختلافات و انحرافات خود را به حد زیادی کاهش دهد، و با تألیف قلوب و وحدت نظر اجتماع سالمی را بنا نهد، و این از اهداف مهم انبیاء عظام است امام(ره) در این باره فرموده است:

«گرفتاری همه ما برای این است که تزکیه نشده ایم، تربیت نشده ایم. عالم شدند تربیت نشدند، دانشمند شدند تربیت نشده اند، تفکراتشان عمیق است لکن تربیت نشده اند و آن خطری که از عالمی که تربیت نشده است و تزکیه نشده است بر بشر وارد می شود آن خطر از خطر مغول بالاتر است. غایت بعثت این تزکیه است. غایت آمدن انبیاء این تزکیه است.» (صحیفه امام، ۱۳۸۵)

هدف از بعثت انبیاء الهی سازندگی و تربیت بشر بوده است خداوند ولایت الهیه و مقام تربیت خود را به انبیاء الهی واگذار نموده، و سپس در مسیر امامت و ولایت، جریان هدایت پیش رفته است. اینک این بحث را مستقلاً و با استناد به فرمایشات امام(ره) توضیح می دهیم.

«... غایت تربیت حرکت در صراط مستقیم است و منتهی الیه این صراط مستقیم کمال مطلق است، الله است. دعوت شده است که ما تحت تربیت انبیاء برویم و تحت تربیت بزرگان از اولیاء واقع بشویم تا آنها ما را هدایت کنند به راه مستقیم»

«انبیاء هم که آمده اند از طرف خدای تبارک و تعالی برای همین تربیت بشر و برای انسان سازی است تمام مکاتب انبیاء، خصوصاً کتاب مقدس قرآن کریم کوشش دارند به اینکه این انسان را تربیت کنند. برای اینکه با تربیت انسان عالم اصلاح می شود. آنقدر که انسان غیر تربیت شده مضر است به جوامع هیچ شیطانی و هیچ حیوانی موجودی آنقدر مضر نیست و آنقدر که انسان تربیت شده مفید است برای جوامع هیچ ملائکه ای و هیچ موجودی آنقدر مفید نیست.»

اساس عالم بر تربیت انسان است. انسان عصاره همه موجودات است و فشرده تمام عالم است. انبیاء آمده اند برای اینکه این عصاره بالقوه را بالفعل و انسان یک موجودی الهی بشود که این موجود الهی تمام صفات حق تعالی در اوست و جلوه گاه نور مقدس حق تعالی است.»

«عالم مدرسه است و معلمین این مدرسه انبیاء و اولیاء هستند، و مربی این معلمین، خدای تبارک و تعالی است. خدای تبارک و تعالی تربیت کرده انبیاء را، و ارسال کرده آنها را برای تربیت و تعلیم کافه ناس، انبیاء بزرگ اولوالعزم مبعوثند بر تمام بشر و سمت معلمی و مربی دارند نسبت به تمام بشر و معلم آنها و مربی آنها

حق تعالی است، آنها هم بعد از اینکه به تعلیمات الهی تعلیم شدند و تربیت پیدا کردند مأمورند که بشر را تربیت کنند». (صحیفه امام خمینی - ۱۳۸۵)

تعلیم و تربیت از منظر رهبر معظم انقلاب حضرت آیت الله خامنه ای (مدظله العالی):

معلم عزیز بداند شغل او فقط تعلیم نیست؛ یا به تعبیری فقط تعلیم مطالب کتاب و دانش در دست اجرا نیست. معلم، هم باید علم بدهد، هم باید روش تفکر و کار تفکر را بیاموزد، هم رفتار و اخلاق آموزی در کار او باشد. اگر تعلیم را یک معنای وسیعی بگیریم، این سه عرصه را شامل میشود:

یاد دادن دانش؛ محتوای کتابها و محتوای علوم و مانند اینها که باید بچه‌های ما - مردان و زنان آینده‌ی کشور ما - اینها را یاد بگیرند. این، یک کار است.

کار دوم که از این مهم‌تر است، یاد دادن تفکر است

سوم، رفتار و اخلاق؛ آموزش رفتاری، آموزش اخلاقی

ما ملّتی هستیم با آرمانهای بلند، با حرفهای بزرگ، با قلّه‌های ترسیم‌شده‌ای که میخواهیم خودمان را به این قلّه‌ها برسانیم. این احتیاج دارد به انسانهای صبور، عاقل، متدین، اهل ابتکار، اهل اقدام، دور از تنبلی، مهربان، عطوف، دارای حلم، دارای شجاعت، با رفتارهای مؤدبانه، پرهیزگار و انسانهایی که درد دیگران، درد آنها محسوب بشود. (بیانات رهبری در دیدار با فرهنگیان - ۱۳۹۳)

اگر به حقیقت تعلیم و تربیت و جایگاه معلم توجه شود، حقیقتاً اینجوری باید تشبیه کنیم: کسی که پرداخت کننده و تراش دهنده‌ی به یک گوهر گرانبها است، که به آن ارزش میبخشد. این گوهر گرانبها همین بچه‌های ما، همین کودکان ما، این کودکان ملتند، که نسلهای آینده را با همه‌ی مشخصات و ممیزاتشان تشکیل می دهند و به وجود می آورند. شما معلمها هستید که دارید این شخصیتها را شکل میدهید، پرداخت میکنید. صرفاً این نیست که در کلاس درس، دو کلمه شما بگوئید و او یاد بگیرد؛ همه‌ی رفتار شما، حرکات شما، منش شما، اخلاق شما، به صورت مستقیم در این مخاطب گیرا اثر میگذارد و او را شکل میدهد. آنچه هم که به عنوان تعلیم در ذهن او کار میگذارد، از ماندگارترین حقایقی است که در ذهن انسان باقی می ماند. (بیانات رهبری در دیدار با فرهنگیان - ۱۳۹۲).

رهبر انقلاب در معنای تربیت می فرماید: تربیت به معنای رشد و نمو و حرکت هر شی، به سمت هدف و غایتی است که آن شی، کمال خود را بال می یابد و برای مثال تربیت یک نهال با یک بوته گل، به این معناست که ما این نهال یا این بوته گل دار شد و نمو بدهیم تا برگ و بار پیدا کند و ضمن اینکه خود این نهال یا بوته از لحاظ ظاهری و جسمی و زیبایی باید شکل کامل خود را پیدا کند مهربانی هم باید میوه سالم و شیرینی باشد.

به این ترتیب، در نظر مقام معظم رهبری تربیت یعنی شکوفایی استعدادها، و این معنای وسیعی را در بر می گیرد که شامل بروز سلامت جسمی، فکری، علمی و اخلاقی انسان است که قصد شده تا در مسیر کمال رشد و نمو داده شود. یعنی اهداف تربیتی دارای گستردگی خاصی است که همه استعدادهای بشری از جمله تربیت اخلاقی و رشد معنوی را شامل می شود. (شوبکلایی، ۱۳۸۹).

نهاد های موثر در تعلیم و تربیت:

الف - خانواده: پس از تولد محیط خانواده مهمترین نقش را در تکوین و تحول شخصیت فرد ایفا میکند. خانواده سالم و صالح کانونی است که در آن عواطف و احساسات فرزند به نحو صحیح رشد و بالندگی مییابد و برعکس در خانواده ناسالم انسان رشد طبیعی خود را از دست میدهد و دچار ناهنجاریهای رفتاری میشود در اهمیت خانواده همین بس که رسول گرامی اسلام(ص) فرمود: هر نوزادی بر فطرت (توحیدی متولد می شود، تا اینکه پدر و مادرش او را یهودی یا مسیحی میکنند. (علامه مجلسی ۱۴۰۴ قمری).

رهبر انقلاب این بحث را چنین طرح میکند: «اسلام برای دوران کودکی و نوجوانی و سپس جوانی چند عامل تربیتی تعیین کرده که یکی از آنها آموزشهای والدین و تأثیرات محیط خانواده است. مردم باید به امر کودک بها بدهند و خانواده ها در صدد تعلیم و تربیت صحیح کودک باشند و به بهداشت (روحی) آنها پردازند و با نظمی که در خانواده ها ایجاد میکنند کودکان را پر ثمر برای آینده بار آورند. اگر در خانواده ای از دروغگویی اجتناب شود، کودکان آن خانه راستگو بار خواهند آمد و اینگونه برخوردها خود تعلیم و تربیت صحیح کودکان را فراهم می آورد.» (از بیانات مقام معظم رهبری در خطبه نماز جمعه سال ۱۳۶۸)

بدین ترتیب آموزش مستمر خانواده ها در مورد شیوه پرورش کودکان در اولویت قرار میگیرد. در این راستا مقام معظم رهبری انتقال برخی مفاهیم مثل محبت و احترام به کودک و آگاهی از زبان فرزند و همزبانی با وی و ایجاد زمینه نشاط و سلامت جسمی و روانی از طریق ورزش و سرگرمیهای مناسب و شناخت مواهب خدادادی و مفاهیم ارزشی را به خانواده ها امری ضروری میداند ایشان معتقد است که شش سال اول زندگی کودک در تکوین شخصیت وی اعم از رشد استعدادهای منطقی و، زبانی تعادل عاطفی و توانایی برقراری روابط اجتماعی و آشنایی با مسائل معنوی از اهمیت ممتازی برخوردار است. (از بیانات مقام معظم رهبری در همایش سراسری علمی و آموزشی کودکان زیر ۶ سال سال ۱۳۶۶) (شوبکلایی، ۱۳۸۹)

ب - آموزش و پرورش: بی شک نهاد آموزش و پرورش که از مدرسه تا عالی ترین سطح تحصیلات دانشگاهی را در بر میگیرد نقشی حیاتی در بیداری فرهنگی یک جامعه اسلامی دارد. مقام معظم رهبری به این نکته حساس در بیانات خویش اشاره کرده و فرمود: هدف فشار دشمن در جبهه نظامی - سیاسی و اقتصادی، فقر و ضربه زدن در جبهه فرهنگی است..... اگر آمریکا به این نتیجه برسد که میتواند آموزش و پرورش ایران را چنان تغییر داد که در چند سال آینده از انقلاب خبری نباشد دیگر اصراری بر محاصره اقتصادی خود نخواهد داشت. (از بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با مسئولان آموزش و پرورش کشور ۱۳۶۳)

ایشان وزارت آموزش و پرورش را زیر ساز آینده کشور دانسته و فرمود: «جامعه اسلامی برای خنثی کردن نقشه های دشمنان پس از امدادهای غیبی الهی به آموزش و پرورش و معلمان متعهد و دلسوز و دانش آموزان که سرمایه های انقلابند چشم دوخته اند». در میان این نهاد وسیع آموزشی مدرسه، اولین محیطی است که انسان به طور معمول در آن پای میگذارد و شخصیتش رشد پیدا میکند؛ به تعبیر دیگر بعد از خانواده اولین پله ترقی جسمی و عاطفی و روحی فرزند در این جایگاه ریخته میشود. از این رو، رهبر انقلاب به معلمین چنین سفارش میکند: «در مدارس با محبت و بزرگواری و گذشت لمس کننده ارزشهای موجود در افراد باشید و جوهر الهی را در افراد کشف و با جذب و رشد دادن به تربیتشان آنها را به نمو اسلامی تربیت کنید.

جایگاه دیگری که به لحاظ اهمیت به آن اشاره میشود «دانشگاه» است. در نظر مقام معظم رهبری دانشگاه محل تفکر و بینش صحیح و هدایت معنوی است. به نظر رهبر انقلاب دانشگاه مطلوب انقلاب، دانشگاه اسلامی است. مقام معظم رهبری اصالت دادن به اسلام در امر مدیریت دانشگاه ها را نکته مهم و کارآمد دانسته و میفرماید: «(باید) مدیر و دانشجویان و استادان اصالت را به اسلام بدهند... ارزشهای اسلامی در دانشگاه باید مورد مسابقه قرار گیرد.»

برای رسیدن به چنین مطلوبی اجرای موارد ذیل لازم است:

- تحقیق در مبانی فکری اسلامی و آموختن آن از متخصصان دین شناس؛
- پی ریزی یک نظام علمی - آموزشی با استخراج و تصفیه مود اولیه از منابع سرشار فرهنگ اسلامی و نیز با جذب مواد مناسب از دانش و فرهنگ پیشرفته دیگران؛
- تلاش و مجاهدت در راه تزکیه اخلاقی و رشد عنصر انسانیت در کنار تخصصها و دانشها؛
- مبارزه با جریانهای فکری و سیاسی منحرف وابسته به سلطه بیگانه
- کوشش در پیوند قشرهای پیشرو علی الخصوص قشرهای روحانی و دانشجو(شوبکلایی-۱۳۹۰).

ج - حوزه علمیه: تبلیغ دین و ارائه الگوی مناسب به مردم در جهت کیفیت بخشیدن حرکت به سوی اهداف بزرگ از برترین و شریفترین فنون محسوب میگردد؛ چنانکه مقام معظم رهبری میفرماید: «منبر رفتن و سخن گفتن در امر دین جزو شریف ترین کارهاست و باید و شاید که شریف ترین انسانها و عالم ترین و آگاه ترین آنها به مسائل اسلامی و عامل ترین آنها به احکام شرعی در این راه قدم بردارند و آن را برای خود افتخاری بدانند... افرادی مثل شیخ جعفر شوشتری

روحانیت به عنوان منادی اسلام دارای امتیازاتی است مانند: عشق به علم، اخلاص برای خدا، دلسوزی برای مردم بی اعتنایی به دنیا نترسیدن از قدرتها و قدرها و زورمدارها، و وابسته نبودن به ارباب قدرت پس برنامه حوزه علمیه باید در جهت رشد مبلغینی باشد که اهل علم و تزکیه اند تا به گونه ای شایسته تر به تهذیب و گسترش معارف اسلامی در جامعه پردازند؛ چراکه تا کلام از دل بر نیاید تا عمق جانها راه نمی یابد برای تعلیم

باید عالم بود و برای تزکیه مزگی مقام معظم رهبری در این مورد میفرماید: «مبلغ اگر خودش مذهب و پاک نباشد، نمی تواند دیگران را پاک کند. اگر به معنای واقعی کلمه، به آنچه انسان میگوید معتقد و عامل نباشد حرفش اثری ندارد.» (شوبکلایی-۱۳۹۰)

د - صدا و سیما: صدا و سیما رایج ترین و پربردترین وسیله برای انتقال پیام هاست که همانند معلم، آموزش سطح وسیعی از جامعه را بر عهده دارد مقام معظم رهبری در مورد وظیفه صدا و سیما فرمود: «صدا و سیما، مسئولیت آموزش عمومی و ایجاد رشد فرهنگی و سیاسی و تبیین مبانی اسلام و مقابله با توطئه های تبلیغاتی دشمن را با بهره گیری از هنر اصیل و سالم بر عهده دارد.»

مقام معظم رهبری چهار اصل را به عنوان اصول همیشگی حاکم بر برنامه ریزی صدا و سیما مطرح میکند که باید مورد توجه مدیران و کارکنان قرار گیرد آن چهار اصل عبارتند از: پیام، هنر، انتخاب زبان و موضوع متناسب و تهی بودن از هر بد آموزی تبیین نگاه ایشان به موضوع را میتوان در این جملات یافت که فرمود: «مراد ما از تعلیم در صدا و سیما، سخنرانی و میزگرد و تدریس صرف نیست. صدا و سیما باید انواع و اقسام روشهای هنری را در برنامه های هنری فیلمها نمایشها برای تفهیم و توضیح مفاهیم و ارزشهای اسلامی به کار گیرد.»

در این روش پیامها به صورتی هنرمندانه و با شیوه غیر مستقیم مبلغ اهداف انقلاب و اسلام قرار میگیرند. ایشان در مورد اسلامی بودن یک فیلم دو ملاک را طرح میکنند: اول اینکه فیلم دارای ارزشهای اسلامی باشد مثل اینکه در پی تعلیم مفاهیم راستی و درستکاری و شجاعت و مقاومت یا در پی تعلیم نماز باشد. دوم اینکه فیلم با نموده های غیر اسلامی همراه نباشد مثل اینکه بازیگر در صحنه فیلم با وضعی جلف و نامناسب در حال نماز خواندن ظاهر نشود که این حالت یک ضد ارزش را به ذهن بیننده تداعی می کند. به عبارتی دیگر باید محتوای آموزنده و جهت دهنده روح و فکر مخاطب در قالب و شکلی متناسب با اهمیت موضوع، طرح گردد. بر این اساس، رهبر انقلاب رسانه ایده آل را چنین تعریف میکند: «آنچه در مورد این رسانه مهم، مطلوب و ایده آل است عبارت از این است که دانشگاهی باشد که در آن عالی ترین و زیباترین مفاهیم انقلاب به شکل هنرمندانه ارائه بشود و جاذبه داشته باشد.» (همان - ۱۳۸۹ ص ۹۷)

نتیجه گیری:

همانگونه که اشاره شد نیاز به ارتقای بهره‌وری در آموزش و پرورش کشور ما نیز به خوبی احساس می‌شود. چرا که برای تحقق اهداف و برنامه‌های کشور در جهت رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی، ارتقای بهره‌وری در آموزش و پرورش ضرورتی اجتناب ناپذیر است.

حرکت ارتقای بهره‌وری در آموزش و پرورش دانش آموز - محور است و جهت‌گیری به سمت بهبود و موفقیت بیشتر دارد. این امر امکان پذیر نیست مگر در سایه مسئولیت‌پذیری و تعهد نسبت به انجام دقیق فعالیتهای مربوط به ارتقای کیفیت و بهره‌وری، کار گروهی و توسعه حرفه‌ای و تخصصی کارکنان آموزشی.

آغاز این حرکت از مدارس بوسیله ایجاد محیطی امن و منظم، تعیین چشم انداز، رسالت و اهداف روشن و دقیق، رهبری آموزشی قوی مستحکم، انتظارات بالا برای موفقیت‌های روزافزون، ایجاد فرصت‌های یادگیری غنی و متنوع، رابطه مستمر و مداوم خانه و مدرسه، سرمایه‌گذاری‌های فراوان برای پیشرفت دانش‌آموزان و از همه مهمتر وجود فرهنگی مشارکتی و اقدامات بیشمار دیگری که نیازمند سعی و تلاش بی وقفه است، صورت می‌گیرد. (جعفرزاده - ۱۳۸۸) برای موفقیت در امر تعلیم و تربیت بایستی توجه داشت که:

۱. امر اصلاح تربیت و تعلیم کاری تدریجی است. چنانکه انحراف و استحاله فرهنگی و سقوط ملتها از سوی دشمنان کاری است که به صورت تدریجی انجام می‌گیرد

۲. شخص عالم در صورتی برای جامعه مفید خواهد بود که از تأدیب و تربیت و اصلاح خویشن آغاز کند؛ چنانکه حضرت علی (ع) فرمود: مَنْ نَصَبَ نَفْسَهُ لِلنَّاسِ إِمَامًا فَلْيَبْدَأْ بِتَعْلِيمِ نَفْسِهِ قَبْلَ تَعْلِيمِ غَيْرِهِ وَ لِيَكُنْ تَأْدِيبُهُ بِسِيرَتِهِ قَبْلَ تَأْدِيبِهِ بِلِسَانِهِ. کسی که خود را راهبر مردم قرار داد پس باید قبل از آموزش به دیگران به خود بیاموزد و باید قبل از تأدیب دیگران به زبان با عمل خویش مربی دیگران باشد. (نهج البلاغه، ص ۴۹۷، ح ۷۳)

تربیت امری نظام مند و جامع است که باید ابعاد مختلف آن به صورت هماهنگ رشد کنند. مقام معظم رهبری در این مورد فرمود: اسلام معتقد است که انسان باید جسم و روح خود را با هم پرورش دهد و پرورش جسم مقدمه ای برای پرورش روح است. این مقدمه بودن به معنای تقدم زمانی نیست بلکه... تربیت جسمانی و معنوی هر دو با هم و در کنار هم و به موازات هم هستند.

۴. همراهی تعلیم و تهذیب نفس باعث ارزشمندی علم است رهبر انقلاب می‌فرماید: برای یک کشور، عالم و محقق و پژوهشگر و نابغه ثروت خیلی بزرگی است؛ اما به شرط اینکه در او بنیانهای اخلاقی استوار باشد وجدان اخلاقی زنده باشد. (شوبکلایی - ۱۳۸۹)

تمرکز بر تسهیل و تسریع فرآیند یاددهی - یادگیری بعنوان با اهمیت ترین فرآیند در آموزش و پرورش نه تنها موجب می شود تمامی فعالیتهایی که در این جهت قرار ندارند حذف گردد، بلکه موجب حذف دوباره کاریها و هزینه‌های غیرآموزشی می‌گردد.

در این میان نقش نیروی انسانی متخصص، متعهد و خلاق در رهبری حرکت بهره‌وری در آموزش و پرورش و پیرایش غیرقابل انکار است. آموزش و پرورش می‌تواند از طریق سرمایه گذاری هدفمند در رشد و توسعه حرفه‌ای نیروی انسانی خود، گامهای موثری در جهت رشد و توسعه اقتصادی اجتماعی بردارد.

بی شک مسیر ارتقای کیفیت و بهره‌وری در آموزش و پرورش با مخاطرات و چالشهای عظیمی همچون اندازه گیری دقیق شاخص‌های بهره‌وری، برنامه‌ریزی منسجم برای بهبود و جلب حمایت و پشتیبانی مدیران ارشد و مسئولین روبروست و امید می‌رود با حساس سازی و ایجاد آگاهی‌های لازم در این زمینه، این چالشها مرتفع گردند. (جعفرزاده - ۱۳۸۸).

فهرست منابع:

- احمدی، سیداحمد، (۱۳۸۷). اصول و روش های تربیت در اسلام، چاپ ششم، دانشگاه اصفهان
- امام خامنه ای، سید علی. (۱۴۰۲). دفتر حفظ و نشر آثار و بیانات حضرت آیت الله العظمی خامنه ای.
- امام خمینی (ره)، سید روح الله. (۱۳۸۵). صحیفه امام (دوره بیست و دو جلدی)، چاپ چهارم، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- بانکی پور فرد، امیر حسین. قماشچی، احمد. (۱۳۸۵). تعلیم و تربیت از دیدگاه مقام معظم رهبری، نشر تربیت اسلامی آموزش و پرورش.
- دفتر همکاری حوزه و دانشگاه (جمعی از نویسندگان) (۱۳۹۵). فلسفه ی تعلیم و تربیت، در آمدی بر تعلیم و تربیت اسلامی، جلد اول، نوبت ۱۴، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهی (سمت).
- شوبکلایی، مسلم (۱۳۸۹)، تعلیم و تربیت از دیدگاه مقام معظم رهبری، شماره ۳۶، نشریه مریان.
- علامه مجلسی، (۱۴۰۴ قمری)، بهار الانوار، جلد سوم، موسسه الوفا، بیروت، صفحه ۲۸۲
- عماد زاده، مصطفی (۱۳۷۰)، آموزش و پرورش و بهره وری دانش مدیریت، شماره ۱۲، انتشارات دانشگاه تهران
- فصیحی، حبیب الله (۱۳۹۰)، مقاله اهمیت و چگونگی ارتقای بهره وری نیروی انسانی در آموزش و پرورش
- وبلاگ masrafbehine88.blogfa.com راهکارهای افزایش بهره وری در آموزش و پرورش